

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal motionsyrkanden som väckts under den allmänna motionstiden år 1999 och som rör frågor om unga lagöverträdare. Yrkandena tar i huvudsak sikte på familjens och skolans brottsförebyggande betydelse och på reglerna om påföljder för unga lagöverträdare.

Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden och pågående beredningsarbete, och utskottet föreslår att yrkandena avslås.

I ärendet finns tretton reservationer och tre särskilda yttranden.

Motionerna

1999/2000:Ju510 av Inger Davidson m.fl. (kd, s, m, v, c, fp, mp) vari yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen ger Kriminalvårdsstyrelsen och Socialstyrelsen i uppdrag att se över häktessituationen för ungdomar under 18 år,
2. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en arbetsgrupp med bred kompetens för att arbeta fram direktiv för alternativa häktesplaceringar för ungdomar under 18 år som svarar mot de rättigheter och behov ungdomar har.

1999/2000:Ju704 av Sten Tolgfors (m) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att föräldrarnas ansvar för barnen bör understrykas genom information om föräldrarnas skadeståndsansvar,
3. att riksdagen hos regeringen begär förslag som ger föräldrar rätt att begära hjälp av polis eller socialtjänst att få hem sina barn, som utan lov vistas på stan eller i andra olämpliga miljöer nattetid i enlighet med vad som anförts i motionen,
4. att riksdagen hos regeringen begär förslag som möjliggör för polisen att registrera brottsmisstänkta ungdomar under 15 år, i enlighet med vad som anförts i motionen,
5. att riksdagen hos regeringen begär förslag som ger polisen möjlighet att drogtesta också ungdomar under 15 år vid misstanke om drogpåverkan, i enlighet med vad som anförts i motionen,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ungdomar under 18 år som begått allvarliga brott skall kunna

dömas till ett särskilt frihetsberövande ungdomsstraff, på kriminalvårdshem för unga,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utreda möjligheten att införa ett villkorat frihetsberövande straff,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utreda möjligheten att kunna döma unga brottslingar till ett s.k. weekendfängelsestraff,

9. att riksdagen hos regeringen begär förslag som innebär att straffet utmäts på samma sätt för alla brottslingar över 18 år, i enlighet med vad som anförts i motionen,

10. att riksdagen hos regeringen begär förslag som innebär att straffmyndighetsåldern sänks till 13 år, i enlighet med vad som anförts i motionen,

11. att riksdagen hos regeringen begär förslag som ger polisen möjlighet att anhålla ungdomar mellan 15 och 18 år, i enlighet med vad som anförts i motionen,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skolans arbete mot mobbning.

1999/2000:Ju723 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om brottsoffrens behov av uppgifter om omyndig lagöverträdarens vårdnadshavare i enlighet med vad som anförts i motionen.

1999/2000:Ju735 av Ingemar Vänerlöv (kd) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning om den ökande brottsligheten bland barn och vilka åtgärder som bör vidtas.

1999/2000:Ju744 av Sofia Jonsson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning för att undersöka brottslighet bland ungdomar.

1999/2000:Ju903 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att möjliggöra en snabb hantering av ungdomsbrotten,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att fler platser för slutenvård av unga brottslingar snarast bör tillskapas.

1999/2000:Ju906 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär en kartläggning av hur lagstiftningen kan förbättras i syfte att förtydliga föräldrars och andra vårdnadshavares ansvar i rollen som normöverförare i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om föräldrars rätt till polisstöd,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagändring som möjliggör för polisen att ta blod- och urinprov även på personer under 15 år i enlighet med vad som anförts i motionen,

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av de nuvarande bestämmelserna i 16 kap. 10 c § brottsbalken om otillåten utlämning av film eller videogram i enlighet med vad som anförts i motionen,

9. att riksdagen beslutar ändra lagen om unga lagöverträdare så att föräldrars roll under utredning och domstolsprocess stärks i enlighet med vad som anförts i motionen,

10. att riksdagen beslutar ändra lagen om unga lagöverträdare så att rätten till ersättning för inställelse vid domstol slopas för föräldrar i enlighet med vad som anförts i motionen,

11. att riksdagen hos regeringen begär förslag till registrering av minderåriga lagöverträdare i enlighet med vad som anförts i motionen,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om familjgruppskonferenser och medlingsverksamhet,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av att avskaffa påföljden överlämnande till vård enligt socialtjänsten,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en ny påföljd benämnd ungdomsstraff för ungdomar i åldern 15-17 år,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att inrätta särskilda kriminalvårdshem,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om särskilda regler för verkställighet av ungdomsstraff,

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om särbehandling av unga lagöverträdare,

19. att riksdagen hos regeringen begär förslag om villkorligt fängelse i enlighet med vad som anförts i motionen.

1999/2000:Ju907 av Alf Svensson m.fl. (kd) vari yrkas

34. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ungdomstjänst och slutna ungdomsvård,

35. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en kontaktperson bör finnas som kan hjälpa den unge i samband med och efter frigivningen.

1999/2000:Ju908 av Gun Hellsvik m.fl. (m) vari yrkas

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om drogtester i enlighet med vad som anförts i motionen.

1999/2000:Ju910 av Siw Persson och Johan Pehrson (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förebyggande insatser från skola och sociala myndigheter för att minska risken att barn kommer snett i livet,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att samarbetet mellan socialtjänst och polis behöver förbättras.

Inledning

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal motioner från den allmänna motionstiden år 1999 om unga lagöverträdare. Hithörande frågor har behandlats utförligt i betänkandet Påföljdssystemet (bet. 1997/98:JuU21). I det ärendet tillstyrkte utskottet ett regeringsförslag som i fråga om unga lagöverträdare bl.a. innebar införandet av den nya påföljden sluten ungdomsvård och möjligheten att förena överlämnande till vård inom socialtjänsten med ungdomstjänst. De nya reglerna, som trädde i kraft den 1 januari 1999, kommer att utvärderas när de varit i kraft en tid.

År 1995 gjordes omfattande ändringar i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Ändringarna syftade till att förbättra samarbetet mellan myndigheterna i ungdomsmål och snabba på förfarandet. Ändringarna har utvärderats av en särskild utredare. Utvärderingen redovisas i betänkandet Handläggning av ungdomsmål – en utvärdering av 1995 års ungdomsmålsreform (SOU 1999:108). Betänkandet har remissbehandlats och bereds i Regeringskansliet.

Avslutningsvis bör här också nämnas den försöksverksamhet med medling som riktar in sig på unga lagöverträdare. Försöksverksamheten samordnades fram till årsskiftet av Brottsförebyggande rådet, som också nyligen redovisat en utvärdering (BRÅ-rapport 2000:8). En särskild utredare har regeringens uppdrag att analysera medlingens roll i rättssystemet. Utredaren skall redovisa sitt uppdrag före den 1 oktober 2000 (dir. 1998:30).

Familjens och skolans brottsförebyggande betydelse, m.m.

Motionerna

I motionerna Ju704 (m), Ju906 (m) och Ju910 (fp) betonas föräldrarnas och skolans betydelse i det brottsförebyggande arbetet. I motion Ju910 understryks också vikten av att samarbetet mellan skolan, socialtjänsten och polisen fungerar. I motion Ju704 förespråkas vidare att information skall spridas om föräldrarnas skadeståndsansvar i samband med barns brottslighet. I motion Ju723 (m) efterfrågas rutiner för att brottsoffer skall få upplysning om vårdnadshavaren när gärningsmannen är under 18 år. Motionärerna menar att detta skulle förbättra brottsoffrets möjligheter att utverka skadestånd. I motionerna Ju735 (kd) och Ju744 (c) efterfrågas en utredning rörande brottslighet hos barn under 15 år.

Bakgrund

Ett barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem om inte rätten har anförtrött vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Den som har vårdnaden om ett barn har ansvaret för barnets personliga förhållanden och för att barnets behov av omvårdnad, trygghet och en god fostran blir tillgodosedda. Vårdnadshavaren svarar också för att barnet får den tillsyn det behöver med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga

omständigheter. Vårdnadshavaren skall också bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan skall vårdnadshavaren svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas (se 6 kap. 2 § föräldrabalken). Vårdnadshavaren kan bli skadeståndsskyldig enligt skadeståndslagens bestämmelser, om han uppsåtligt eller av vårdslöshet försummar sitt tillsynsansvar.

Regeringen har i promemorian Allas vårt ansvar med undertiteln Ett nationellt brottsförebyggande program (Ds 1996:59) behandlat föräldrarnas roll i det brottsförebyggande arbetet. I promemorian anförs att föräldrarna har det primära ansvaret för sina barn och att de troligen är samhällets bästa brottsförebyggande resurs. Att stödja och hjälpa föräldrarna i deras fostrande roll bör därför ingå bland de olika åtgärderna i brottsförebyggande strategier. I promemorian uttalas vidare att skolan är en ofta outnyttjad resurs vars betydelsefulla roll i det brottsförebyggande arbetet inte nog kan understrykas. Regeringen tillsatte därför en arbetsgrupp som kommit med förslag till åtgärder i rapporten En värdegrundad skola – idéer om samverkan och möjligheter (Ds 1997:57).

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har i regleringsbrevet för år 1999 fått i uppdrag att granska närpolisreformen. Inom ramen för det arbetet kommer närpolisens utredningar av ungdomsbrott att granskas. Uppdraget skall vara avslutat före den 1 maj 2001.

Också enheten för brottsförebyggande arbete inom BRÅ arbetar med hörande frågor. Ett av projekten går ut på att åstadkomma en idéskrift om projekt och verksamheter i skolan. Avsikten är att sammanställa goda exempel på hur man i olika skolor runt om i landet har arbetat med projekt och verksamheter för att minska brottslighet och ordningsstörningar samt för att öka tryggheten för eleverna i skolan. I ett annat projekt kommer en lärarhandledning att produceras i samarbete med Skolverket. Syftet är att genom att tydliggöra skolans roll i det brottsförebyggande arbetet utveckla och intensifiera skolans engagemang mot brott.

Inom BRÅ har också nyligen utarbetats två rapporter av intresse i sammanhanget. I rapporten Ungdomar som rånar ungdomar (BRÅ-rapport 2000:6) redovisas en undersökning av ungdomsrån i Stockholm och Malmö. Undersökningen grundas dels på statistik över polisanmälda rån under den senare delen av 1990-talet, dels på en enkätundersökning som hösten år 1999 besvarades av ca 4 500 ungdomar i 15- respektive 17-årsåldern. Rapporten visar bl.a. att ungdomsrånen ökat och att cirka hälften av dem som utsatts för rån gjorde en anmälan. I rapporten anförs vidare att ansvaret för att förebygga ungdomskriminaliteten bl.a. faller på polisen, som på många håll börjat prioritera insatser just mot ungdomsrån. Men även andra samhälleliga instanser som skolan och föräldraföreningar har enligt vad som anförs i rapporten ett ansvar.

I rapporten Strategiska brott (BRÅ-rapport 2000:3) redovisas en studie vars huvudsyfte varit att identifiera dels vilka debutbrott som indikerar en hög risk för fortsatt brottskarriär, s.k. strategiska brott, dels för vilka debutbrott denna risk är låg. I rapporten konstateras att det brott som i störst utsträckning kan kallas ett strategiskt brott är tillgrepp av fortskaffningsmedel.

Mer än var fjärde (27 %) person, som i sin debut lagförs för tillgrepp av fortskaffningsmedel, kommer i sitt fortsatta liv att tillhöra den lilla grupp som svarar för 50 % av den totala brottsligheten. Även rån och stöld förtjänar enligt vad som anförs i rapporten benämningen strategiska brott. Risken för att en person som vid lagföringsdebuten döms för ett sådant brott senare utvecklar en kriminell karriär är 19 resp. 16 %. Däremot är risken mycket låg för att en person som lagförs för snatteri första gången skall utveckla en karriär som kronisk brottsling.

Här kan även nämnas att Rikspolisstyrelsen tillsammans med Skolverket tagit fram ett informationsmaterial som behandlar frågan om vad som gäller när brott begåtts inom skolans värld.

I sammanhanget bör också nämnas att frågan om myndighetssekretessen lägger hinder i vägen för samarbetet mellan skolan, socialtjänsten och polisen är aktuell i den pågående översynen av sekretesslagen (dir. 1998:32) som skall vara avslutad senast den 1 maj 2001.

I den utvärdering av 1995 års ungdomsmålsreform som nyligen gjorts har frågor om brottsmisstänkta barn under 15 år tagits upp (SOU 1999:108 s. 149 f). År 1997 registrerades 12 113 brottsanmälningar som uppkarade på grund av att den misstänkte var under 15 år, vilket utgör ca 4 % av det totala antalet uppkarade brott. Utredningen betonar att det är viktigt att handläggningen av ärenden som gäller brott begångna av barn under 15 år kan ske snabbt och med tillbörlig hänsyn till barnet. Utredningen föreslår en regel om att sådana utredningar skall bedrivas med särskild skyndsamhet. Vidare föreslås vidgade möjligheter för polisen att vidta inledande utredningsåtgärder, att särskilt lämpade poliser och åklagare skall leda utredningarna och att vårdnadshavare skall kallas när barn under 15 år skall höras av polisen. Utredningen anser också att lagstiftningen skulle behöva en större översyn än vad utredningen haft möjlighet att göra.

Betänkandet bereds i Regeringskansliet.

När det gäller målsägandens möjligheter att få reda vem som är vårdnadshavare för en underårig brottsling bör till att börja med erinras om att målsäganden under förundersökningsförfarandet inte är att anse som part. Han har således inte någon rätt till partsinsyn (se JO 1995/96 s. 49 f). För målsäganden gäller därför att han har rätt att ta del av allmänna handlingar i den mån någon sekretessregel inte hindrar det. Här är bestämmelserna i 9 kap. 17 och 18 §§ sekretesslagen (1980:100) aktuella. Bestämmelserna torde innebära att sekretess i regel råder för uppgifter om den misstänktes vårdnadshavare.

Utskottet har inhämtat att frågan om i vilken utsträckning en målsägande har rätt ta att del av uppgifter hos polisen ses över inom Regeringskansliet. Översynen kommer att vara färdig den 1 december i år.

Utskottet har under en följd av år behandlat motioner om familjens och skolans betydelse i det brottsförebyggande arbetet. År 1991 gjorde utskottet bedömningen att familjens betydelse knappast kan överskattas när det gäller att ge barn och ungdomar en trygg uppväxt. Utskottet konstaterade att det inte råder någon oenighet om att goda uppväxtförhållanden är en brottsförebyggande faktor av mycket stor betydelse (bet. 1990/91:JuU19 s. 10 f). Detta uttalande har utskottet härefter hänvisat till.

Även när det gäller skolans betydelse i det brottsförebyggande arbetet har utskottet uttalat sig vid flera tillfällen. Utskottet påpekade i ett betänkande år 1995 att forskning visar att ett kriminellt beteende inte sällan grundläggs tidigt i livet. Tidiga insatser från bl.a. skolan för att uppmärksamma och stödja barn med särskilda behov kunde därför vara av avgörande betydelse för att förhindra att ungdomar hamnar i ett kriminellt livsmönster. Skolan hade således en mycket viktig roll i det brottsförebyggande arbetet. Utskottet erinrade också om den undervisning i lag och rätt som polisen bedriver i skolorna (bet. 1994/95:JuU17 s. 13 f).

När utskottet senast hade anledning att uttala sig i hithörande frågor (bet. 1998/99:JuU19 s. 4 f) konstaterade utskottet först att utskottet alltjämt hade samma inställning som tidigare när det gäller familjens brottsförebyggande betydelse. Enligt utskottets mening kunde familjens betydelse alltså knappast överskattas när det gäller att ge barn och ungdom en trygg uppväxt. Goda uppväxtförhållanden är, anförde utskottet, en brottsförebyggande faktor av mycket stor betydelse. Härom rådde ingen oenighet. Samtidigt måste hänsyn tas till de stora samhällsförändringar som skett under den senare delen av 1900-talet. Här hänvisade utskottet till att det numera kring barnen finns många fler vuxna som inte tillhör familjen, eller hushållet, än i tidigare generationer; detta gäller särskilt småbarnstiden där personal inom barnomsorgen i många fall spelar en framträdande roll vid sidan av föräldrarna. Barnomsorgspersonalen kommer på så sätt att ha samma betydelse för de små barnen som skolans, fritidshemmets och fritidsgårdarnas personal har för de äldre. I samtliga fall öppnas möjligheterna att på ett tidigt stadium uppmärksamma och stödja barn med särskilda behov. En uppgift är därvid, anförde utskottet, att hjälpa barnen att ta till sig det demokratiska samhällets grundläggande värderingar och bidra till det nödvändiga införlivandet av övergripande normer. Särskilt för de barn som växer upp under mindre goda förhållanden har insatser från andra vuxna stor betydelse.

Vidare ansåg utskottet det eftersträvansvärt att samarbetet kring barn med svårigheter fungerar och att onödiga hinder undanröjs. Sekretessbestämmelserna mellan olika myndigheter som socialtjänst, skola och polis kunde enligt utskottet vara ett sådant hinder. Här noterade utskottet att det pågår en översyn av sekretesslagen. Vidare antecknade utskottet att det pågår ett arbete inom skolan som inte minst tar sikte på att genom att överföra värderingar och normer förebygga brott. Detta är, anförde utskottet, emellertid inte tillräckligt utan det är också, som framhölls i en av de då aktuella motionerna, av stor vikt att socialtjänsten på ett tidigt stadium kan ingripa när ett barn visar tecken på svårigheter och bistå familjen med hjälp och stöd.

I fråga om det även förra året framställda önskemålet om information rörande föräldrars skadeståndsansvar ville utskottet för sin del endast konstatera att det torde vara ett välkänt faktum att skadeståndsskyldighet i vissa fall föreligger för skador som barn orsakat. Några åtgärder behövdes inte.

Överväganden

Utskottets inställning i fråga om familjens och skolans brottsförebyggande betydelse är alltjämt densamma som våren 1999. Familjens betydelse kan

alltså knappast överskattas, och utskottet anser alltså att goda uppväxtvillkor är en brottsförebyggande faktor av mycket stor betydelse. Utskottet vill återigen påpeka att någon oenighet om detta knappast föreligger.

Inte heller i fråga om samarbete mellan olika myndigheter och om behovet av att undanröja hinder för en sådan samverkan ser utskottet anledning att frånga de uttalanden utskottet gjorde våren 1999. Resultatet av översynen av sekretesslagen bör alltså avvaktas, vartill kommer att det är av stor vikt att socialtjänsten på ett tidigt stadium kan ingripa när ett barn visar tecken på svårigheter och bistå familjen med stöd.

Utskottet konstaterar att några åtgärder med anledning av motionerna Ju704, Ju906 och Ju910 i här aktuella delar inte behövs.

När det sedan gäller de motionsönskemål som tar sikte på föräldrars skadeståndsskyldighet håller utskottet fast vid att någon särskild information inte behöver spridas till föräldrar om saken – skyldigheten att betala ersättning i de angivna fallen torde vara välkänd. Det behövs därför inte heller i denna del någon åtgärd med anledning av motion Ju704.

Vad gäller frågan om möjligheten att få reda på *vem* som i egenskap av vårdnadshavare är ersättningskyldig noterar utskottet att reglerna om sekretess synes innebära svårigheter för målsägandena i vissa fall. Utskottet anser det därför positivt att regeringen tagit initiativ till att se över reglerna. Önskemålet i motion Ju723 får därmed anses vara tillgodosett.

Avslutningsvis är utskottet inte heller berett ställa sig bakom önskemålen i motionerna Ju735 och Ju744 om en särskild utredning beträffande orsakerna till att barn under 15 år begår brott. Som framgått i det föregående pågår en rad olika projekt med förebyggande inriktning. Här vill utskottet särskilt framhålla det förtjänstfulla arbetet som BRÅ bedriver på området. Därtill kommer att vissa förslag på förbättringar avseende själva förfarandet lämnats av den utredning som utvärderat 1995 års ungdomsomsreform. Utskottet kan i vart fall i dagsläget inte se att det skulle finnas behov av att tillsätta en ny utredning i ämnet.

Sammantaget innebär det anförda att utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju704, Ju723, Ju735, Ju744, Ju906 och Ju910 i här aktuella delar.

Påföljdssystemet för unga

Motionerna

I motion Ju906 (m) föreslås att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten skall avskaffas. I motionen föreslås vidare, liksom i motion Ju704 (m), att en ny påföljd, ungdomsstraff, införs. Ungdomsstraff skall verkställas på särskilda kriminalvårdshem i kriminalvårdens regi, och särskilda regler för verkställigheten behövs som avviker från vad som normalt gäller verkställighet av fängelsestraff, bl.a. på det sättet att det blir en plikt för den unge att delta i vård och behandling.

I motionerna föreslås vidare att en ordning med villkorligt fängelse införs. Tanken i motionerna är att verkställigheten av ett utdömt fängelsestraff helt

eller delvis skulle få anstå och verkställigheten i den delen ske endast om den unge döms för nya brott.

I motion Ju704 föreslås också att särregleringen för personer över 18 år men under 21 år avskaffas. Motionärerna bakom motion Ju906 är inne på liknande tankar men menar att unga lagöverträdare som dömts till fängelse skall kunna frigges när halva, i stället för två tredjedelar av, straffet avtjänats.

I motion Ju906 föreslås familjegruppskonferenser efter nyzeeländsk modell. I motionen kritiserar också regeringens hantering av ett tillkännagivande från riksdagen i april 1997 där riksdagen uttalade att regeringen genast borde utarbeta en samordnad och rikstäckande fortsatt försöksverksamhet med medling.

I motion Ju704 föreslås att weekendfängelse införs. Motionärens tanke är att ett kort fängelsestraff skulle övertyga den unge om att i fortsättningen avstå från brott.

Bakgrund

Som inledningsvis framgått beslutade riksdagen våren 1998 om nya påföljder för unga lagöverträdare (prop. 1997/98:96, JuU21). De nya reglerna trädde i kraft den 1 januari 1999.

Regleringen innebär en uppstramning av åtgärderna när ungdomar begår brott. Möjligheten att överlämna den unge till vård inom socialtjänsten finns kvar, men en förutsättning för denna påföljd är att socialnämnden lämnat in en vårdplan till rätten och att de planerade åtgärderna kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art och den unges tidigare brottslighet. Ett överlämnande till socialtjänsten kan förenas med böter eller en föreskrift om ungdomstjänst. Den sistnämnda påföljden liknar samhällstjänst och skall fullgöras i socialtjänstens regi. Vid allvarlig brottslighet där påföljden annars måste bli fängelse kan den unge i stället överlämnas till sluten ungdomsvård. Detta är en tidsbestämd påföljd med ett maximum på fyra år som verkställs på institutioner som drivs av Statens institutionsstyrelse. Verkställigheten regleras i en särskild lag om verkställighet av sluten ungdomsvård.

I brottsbalken finns regler om särbehandling av unga lagöverträdare. Av 30 kap. 5 § följer att det krävs synnerliga skäl för att en person skall kunna dömas till fängelse för brott han begått före 18 års ålder. Vidare gäller att för brott som någon begått efter det att han fyllt 18 år men innan han fyllt 21 år fängelse endast får dömas ut om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det. Den unges ålder skall dessutom enligt 29 kap. 7 § beaktas vid straffmätningen.

Under den försöksverksamhet som BRÅ samordnade fram till årsskiftet drevs 32 medlingsprojekt som fördelade sig över hela landet med en viss tyngdpunkt i storstäderna. De flesta projekten har kommit att drivas vidare även efter det att försöksverksamheten formellt upphört. Projekten går ut på att medla mellan brottsoffret och den unge gärningsmannen. Socialtjänsten är som regel huvudman för projekten. En redovisning av verksamheten har nyligen lämnats till regeringen (Medling vid brott, BRÅ-rapport 2000:8). I redovisningen gör BRÅ bl.a. bedömningen att medlingsverksamheten i fort-

sättningen lämpligast bör bedrivas av kommunerna inom ramen för socialtjänsten. BRÅ pekar också på behovet av ett tydligare regelverk, något som skulle kunna ge medlingsverksamheten ökad legitimitet och genomslagskraft.

Svenska Kommunförbundet har, på uppdrag av Kommittén för brottsförebyggande arbete, bedrivit en bred försöksverksamhet med familjerådslag. Projektet har pågått i elva kommuner under ledning av socialtjänsten. Familjerådslagen liknar den nyzeeländska familjegruppskonferensen. Grundtanken är liksom vid medling att den unge skall konfronteras med brottsoffret, be om ursäkt och komma överens om gottgörelse. Härefter skall familjen göra upp en plan för den unge i syfte att komma till rätta med problemen. Till sin hjälp har familjen en fristående samordnare och andra professionella personer, t.ex. socialtjänsten, polisen och skolan.

En representant för Kommunförbundet har inför utskottet presenterat en första utvärdering av försöksverksamheten. Sammanfattningsvis visar utvärderingen att 40 rådslag kommit till stånd i fall där den unge begått brott. Endast fall där brottet erkänts har tagits med i projektet. I hälften av fallen har brottsoffret deltagit i rådslaget. Alla som deltagit i försöksverksamheten kan rekommendera metoden. Nästan alla har gjort bedömningen att familjerådslagen har en positiv effekt när det gäller att förebygga brott i framtiden. Det har dock också framkommit att metoden har vissa svagheter. Bland annat förutsätter den att många personer kan ställa upp, vilket gör förberedelsearbetet tidskrävande. Ett annat problem är att företrädare för socialtjänsten ofta känner en oro för att familjen skall kunna samla det erforderliga nätverket kring den unge. I sammanhanget kan erinras om att det i många fall finns sociala problem också bland föräldrarna. Det kan också nämnas att kravet på skyndsamt handläggning av ungdomsmål medför att familjerådslaget inte alltid hinner ordnas innan åtalsfrågan prövas. Socialtjänstens uppföljningsansvar är också i viss mån otydligt. Utvärderingen kommer att publiceras i en rapport.

Regeringen har som nämnts ovan gett en särskild utredare i uppdrag att analysera medlingens roll i rättssystemet och att utvärdera försöksverksamheten; häri ingår även att belysa frågan om familjerådslag (dir. 1998:30). Uppdraget skall redovisas före den 1 oktober 2000.

Frågan om weekendfängelse eller, som det kallades då, veckoslutsfängelse, har behandlats i utskottet vid flera tillfällen tidigare. Utskottet uttalade år 1993 (bet. 1992/93:JuU25 s. 19) stor tveksamhet till tanken med hänsyn till att de praktiska svårigheterna framstod som svårlösta. Kort därpå tog Ungdomsbrottskommittén i sitt betänkande Reaktion mot ungdomsbrott avstånd från tanken på veckoslutsfängelse. Kommittén förde ett resonemang i två led. I det ena avhandlades frågan om verkställighet av ett utdömt fängelsestraff under veckoslut. Detta avvisades av kommittén främst därför att en sådan verkställighet bara borde kunna bli aktuell vid mindre allvarliga brott och korta strafftider medan ungdomar som döms till fängelse som regel har begått svåra brott med jämförelsevis lång strafftid. Det andra ledet avsåg veckoslutsstraff som en särskild påföljdsform för unga som skulle kunna dömas ut på mindre stränga kriterier än som gäller allmänt för fängelsestraff för ungdomar. Kommittén ansåg emellertid att en sådan ordning skulle medföra

att påföljdssystemet blev mer komplicerat och svåröverskådligt. Vidare skulle påföljdernas inbördes stränghet bli svårare att ange, och risken fanns att domstolarnas påföljdsval skulle bli ojämnt och orättvist. Dessutom fanns risken för en allmän upptrappning av påföljdsvalet. Även den tanken avvisades således av kommittén (SOU 1993:35 del A s. 454 f).

Frågan om villkorligt fängelse är aktuell inom Justitiedepartementet. Formerna för det fortsatta arbetet övervägs.

När utskottet senast (bet. 1998/99:JuU19 s. 8 f) behandlade dessa frågor anförde utskottet att ingenting hade framkommit som gjorde utskottet berett att ompröva principerna för socialtjänstens respektive kriminalvårdens ansvar för ungdomarna. Detsamma gällde den nya påföljden slutna ungdomsvård. Utskottet kunde dock inte undgå att framhålla att den nya påföljden i mycket motsvarar de krav som framfördes i de då aktuella motionerna om ungdomsstraff och kriminalvårdshem, låt vara att påföljden verkställs på institutioner som drivs av Statens institutionsstyrelse och inte av kriminalvården.

Utskottet fann inte heller anledning att aktualisera frågan om halvtidsfrigivning för unga. Utskottet hänvisade, liksom tidigare, till att ett syfte med de nya reglerna är att mycket få ungdomar i fortsättningen skall dömas till fängelse. Behovet av en särreglering är alltså i stort sett försumbart särskilt som samma effekt kan åstadkommas genom att utnyttja möjligheterna till strafflindring för unga lagöverträdare.

Utskottet var inte heller berett att aktualisera frågan om weekendfängelse för ungdomar.

I fråga om familjegruppskonferenser noterade utskottet att det pågick en försöksverksamhet som skulle komma att utvärderas. Utskottet ansåg att den pågående försöksverksamheten borde avvaktas och såg inte heller någon anledning att rikta kritik mot regeringen för det sätt på vilket frågan handlagts. Utskottet anmärkte att utskottet redan våren 1998 funnit kritiken mot regeringen i denna del obefogad.

Avslutningsvis anförde utskottet att det alljämt såg positivt på att frågan om villkorligt fängelse, i enlighet med uppgifter som då hade inhämtats, skulle komma att utredas ytterligare, men utskottet underströk att riksdagen inte borde göra några uttalanden i saken i det rådande beredningsläget.

Överväganden

Utskottet vill inledningsvis framhålla att de nya reglerna beträffande påföljdsval för unga tillämpats under lite drygt ett år. Som utskottet ser det är det alljämt för tidigt att bedöma om det finns skäl att göra nya överväganden i ämnet. Utskottet är således inte berett att ompröva principerna för socialtjänstens respektive kriminalvårdens ansvar för ungdomarna. Detsamma gäller för den nya påföljden slutna ungdomsvård. I sammanhanget vill utskottet, i likhet med vad som anfördes förra våren, påpeka att den nya påföljden i mycket motsvarar de krav som nu återigen framförs om ungdomsstraff och kriminalvårdshem.

När det gäller de önskemål som avser särbehandlingen av unga lagöverträdare ser utskottet inget skäl att avvika från den inställning utskottet intagit

tidigare. Det finns alltså inget behov av halvtidsfrigivning för ungdomar under 18 år, och i övrigt finns väl avvägda möjligheter till särbehandling genom att den tilltalades ålder skall beaktas som skäl för strafflindring.

I fråga om villkorligt fängelse har utskottet alltjämt en positiv grundinställning, men som framhölls redan förra våren bör riksdagen i rådande beredningsläge inte göra några uttalanden.

Såvitt gäller familjegruppskonferenser har en utvärdering av ett projekt hos Kommunförbundet nyligen avslutats. Utskottet utgår från att de erfarenheter som vunnits tas till vara på lämpligt sätt. När det gäller den försöksverksamhet med medling – som också den nyligen varit föremål för utvärdering – har inget framkommit som ger skäl att kritisera regeringen. Utskottet, som erinrar om att försöksverksamheten nu pågått drygt ett år, håller alltså fast vid den uppfattning utskottet haft under flera år i denna fråga.

Ingenting har heller framkommit som nu gör det motiverat att ändra uppfattning i fråga om weekendfängelse.

Sammantaget innebär det anförda att utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju704 och Ju906 i här aktuella delar.

Sluten ungdomsvård

Motionerna

I motionerna Ju903 och Ju907 (båda kd) efterfrågas fler platser för sluten ungdomsvård. I den sistnämnda motionen begärs också att förberedelserna inför frigivningen från sluten ungdomsvård skall förbättras.

Bakgrund

I 3 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård anges att Statens institutionsstyrelse ansvarar för verkställigheten. Vidare föreskrivs att verkställigheten skall planläggas och genomföras i nära samarbete med socialnämnden i den dömdes hemort.

I 5 § förordningen (1998:641) om verkställighet av sluten ungdomsvård föreskrivs att det för den som undergår sluten ungdomsvård skall upprättas en behandlingsplan. Den skall avse vistelsen vid och utslussningen ur det särskilda ungdomshemmet. Planen skall, med hänsyn till verkställighetens längd och övriga omständigheter, inriktas på åtgärder som kan främja den dömdes anpassning i samhället och förbereda den dömden för tillvaron utanför det särskilda ungdomshemmet. Behandlingsplanen skall upprättas av Statens institutionsstyrelse i samråd med socialnämnden i den dömdes hemort.

I sammanhanget bör nämnas att det av 67 § socialtjänstlagen (1980:620) följer att Socialstyrelsen har tillsyn över socialtjänsten i riket.

När reglerna om sluten ungdomsvård infördes beräknades att det skulle krävas tio årsplatser (prop. 1997/98:96 s. 180 f).

Enligt en undersökning som Statens institutionsstyrelse genomfört (Allmän SiS-rapport 2000:2) har det under år 1999 dömts till sluten ungdomsvård i 80

fall. I 9 av dessa ändrades sedermera domen i hovrätten. 48 ungdomar togs in för vård under året.

Som framhållits inledningsvis har regeringen för avsikt att utvärdera denna nya påföljd när reformen varit i kraft en tid.

Frågan om platsbristen vid de särskilda ungdomshemmen har tagits upp i en interpellationsdebatt nyligen (riksdagens snabbprotokoll den 17 februari 2000, 1999/2000:68). Socialministern noterade då att fler ungdomar dömts till slutna ungdomsvård än vad som från början antogs. Regeringen ser allvarligt på de rapporter som kommit om brister i vården och på den brist på vårdplatser som nu uppkommit. Regeringen följer utvecklingen noga och det förs, enligt socialministern, en dialog med berörda myndigheter och departement i syfte att analysera och bättre prognostisera det framtida vårdbehovet. Resultatet av detta arbete kommer att ligga till grund för regeringens ställningstagande vad avser det framtida platsbehovet vid SiS institutioner och frågan om behovet av ökade resurser. Regeringen avser att återkomma med besked i dessa frågor i tilläggsbudgeten och vårpropositionen.

I 2000 års ekonomiska vårproposition anför regeringen att antalet domar till slutna ungdomsvård har ökat kontinuerligt, och i dag vårdas ungdomar motsvarande 40 årsplatser. Betydligt fler ungdomar har således dömts till slutna ungdomsvård än vad regeringen beräknade när påföljden infördes. Regeringen bedömer att platsantalet för slutna ungdomsvård måste utökas med ytterligare 40 årsplatser, dvs. till totalt 50 platser. Kostnaderna för 40 nya årsplatser beräknas till 62,4 miljoner kronor. Såvitt gäller innevarande budgetår föreslås därför att anslaget till Statens institutionsstyrelse ökas med drygt 96 miljoner kronor, en ökning som också inkluderar satsningar på ungdomsvården i övrigt. I sammanhanget nämner regeringen att man avser att noga följa utvecklingen vid Statens institutionsstyrelse och av hur de tillförda resurserna används. Regeringen upplyser också att den ovan nämnda utvärderingen av den slutna ungdomsvården skall ske efter två år och att avsikten är att den skall påbörjas under hösten år 2000. Utvärderingen skall även analysera dimensioneringen av den slutna ungdomsvården och vad påföljden haft för konsekvenser för den ordinarie ungdomsvården.

Regeringen föreslår också att ramen för utgiftsområde 9 skall ökas med 31 miljoner kronor fr.o.m. budgetåret 2001 som en följd av att kostnadsökningen.

Överväganden

Utskottet kan i likhet med motionärerna konstatera att det uppkommit en brist på plaster vid de särskilda ungdomshemmen. Som socialministern anfört finns det skäl att se allvarligt på detta. Utskottet kan också konstatera att regeringen har uppmärksammat problemet och föreslagit resursförstärkningar. Åtgärder har alltså vidtagits för att tillgodose platsbehovet, och något särskilt uttalande från riksdagen behövs inte.

När det sedan gäller frågan om förberedelser inför frigivningen vill utskottet först nämna att hithörande frågor behandlades tämligen utförligt i samband med att lagstiftningen infördes (prop. 1997/98:96 s. 168 f). Det bör också understrykas att behandlingsplanen för den unge, som skall göras upp i

samråd mellan Statens institutionsstyrelse och socialtjänsten, skall vara särskilt inriktad på att förbereda den unge för tillvaron utanför ungdomshemmet. Slutligen har det förutsatts att det i vissa fall kan finnas behov av att låta den slutna ungdomsvården övergå i ett omhändertagande enligt 3 § LVU. Det är emellertid för tidigt att nu ha någon uppfattning om hur reglerna fungerar i praktiken. I stället bör den planerade utvärderingen avvaktas. Riksdagen bör alltså inte ta något initiativ i denna fråga. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju903 och Ju907 i här aktuella delar.

Polisstöd åt föräldrar

Motionerna

I motionerna Ju704 och Ju906 (båda m) föreslås att föräldrarna skall kunna begära hjälp av polisen för att föra hem sina barn.

Bakgrund

Enligt 12 § polislagen (1984:387) finns en möjlighet för polisen att omhänderta barn under 18 år om barnet påträffas i en olämplig miljö. Polisen skall skyndsamt överlämna barnet till dess föräldrar. Någon sådan mer allmän möjlighet till bistånd av polisen som efterfrågas i nu aktuella motioner finns däremot inte.

Utskottet har tidigare tagit avstånd från tanken i motionerna och hänvisat till att en sådan ordning riskerar att innebära en alltför stor belastning på polisens resurser. Utskottet har därvid också ansett motionsyrkandena i stort vara tillgodosedda genom möjligheten att omhänderta och t.ex. köra hem barn under 18 år som påträffas i olämpliga ungdomsmiljöer och genom möjligheten till ingripanden enligt den sociala vårdlagstiftningen i vissa fall (se senast bet. 1998/99:JuU19 s. 7 f).

Överväganden

I likhet med vad utskottet ansåg förra våren får de här aktuella motionsyrkandena i stort anses vara tillgodosedda dels genom de möjligheter som i dag finns att omhänderta och t.ex. köra hem barn under 18 år som påträffas i olämpliga ungdomsmiljöer, dels genom möjligheten till ingripanden enligt den sociala vårdlagstiftningen. Utskottet konstaterar – också det i likhet med tidigare uttalanden – att polisens resurser kan användas på mer effektiva sätt. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju704 och Ju906 i här aktuella delar.

Registrering av barn under 15 år, m.m.

Motionerna

I motionerna Ju704 och Ju906 (båda m) efterfrågas en möjlighet att centralt registrera barn under 15 år som begått brott. Motionärerna anser att det skulle ha stor betydelse för polisens brottsbekämpande och brottsförebyggande

arbete om misstankeregistret omfattade barn under 15 år som är skäligen misstänkta för brott. Dessutom skulle möjligheten till tidigt ingripande mot barn som begår brott öka. I motion Ju704 hävdas dessutom att straffbarhetsåldern bör sänkas från 15 år till 13 år.

Bakgrund

I 1 kap. 6 § brottsbalken föreskrivs att för brott som någon begått innan han fyllt 15 år får inte dömas till påföljd.

Straffansvarsutredningen har i sitt betänkande Straffansvarets gränser (SOU 1996:185 s. 563 f) berört frågan om barns straffansvar. Utredningen har inte funnit skäl att ändra på åldersgränsen.

Enligt den nya polisregisterlagstiftningen finns flera olika polisregister. De register som här kan bli aktuella är i första hand misstankeregistret och belastningsregistret.

Misstankeregistret innehåller uppgifter om den som fyllt 15 år och som enligt förundersökningsledarens bedömning är skäligen misstänkt för bl.a. brott mot brottsbalken eller andra brott för vilket svårare straff än böter är föreskrivet [se 3 § lagen (1998:621) om misstankeregister].

Belastningsregistret innehåller bl.a. uppgifter om den som ålagts påföljd för brott eller meddelats åtalsunderlåtelse t.ex. med stöd av LUL [se 3 § lagen (1998:620) om belastningsregister]. – Det ligger i sakens natur att det för registrering krävs att den det rör fyllt 15 år.

Brottsmisstänkta barn registreras dock i polisens RAR-system. RAR står för Rationell Anmälnings Rutin och är ett datasystem för brottsanmälningar på lokal nivå. Detta innebär att det är möjligt att på varje polismyndighet, dvs. i varje län, registrera barn under 15 år som misstänks för brott. I vilken utsträckning detta sker är dock inte känt.

I anslutning till en diskussion om innehållet i belastningsregistret anförde regeringen (prop. 1997/98:97 s. 80), efter att ha redogjort för dittills gällande regler som på denna punkt överensstämmer med den nya regleringen, att det däremot inte finns hinder mot att registrera barn i de arbetsregister som kan finnas hos polisen medan en utredning pågår. Det finns, anförde regeringen vidare, inte heller något som hindrar att i sökbar form spara de sista utredningshandlingarna om barnet. Regeringen tog vidare upp integritetsaspekten som, enligt regeringen, väger tungt särskilt i fråga om barn under 15 år och hänvisade härutöver till skyldigheten för polisen att anmäla brott av barn till socialnämnden. Regeringens slutsats var att det i vart fall vid det tillfället inte borde införas någon möjlighet att registrera minderåriga.

Utskottet avstyrkte såväl i sitt betänkande om polisregisterlagstiftningen som om påföljdssystemet (bet. 1997/98:JuU20 och JuU21) yrkanden som gick ut på att införa en möjlighet att registrera barn under 15 år.

När utskottet senast tog ställning till motsvarande yrkanden ansåg utskottet att ingenting framkommit som tydde på att det fanns skäl att ompröva det tidigare ställningstagandet.

I den utvärdering som nyligen gjorts av handläggningsreglerna i LUL har frågan på nytt tagits upp (SOU 1999:108 s. 167 f). Utredningen delar den uppfattning som kom till uttryck i den ovan nämnda propositionen. Med

tanke på att brottsmisstänkta barn registreras i polisens RAR-system kan det enligt utredningens mening sättas i fråga om det finns behov av ytterligare registrering, annat än för forskningsändamål. Utredningen, som ansåg att frågan låg vid sidan av utredningens uppdrag, fann inte skäl att överväga frågan ytterligare.

Betänkandet bereds i Regeringskansliet.

I detta sammanhang bör också nämnas att polisen har skyldighet att anmäla till socialnämnden om någon som inte fyllt 18 år skäligen kan misstänkas för brott på vilket fängelse kan följa (se 6 § LUL). Anmälningssplikten omfattar alltså även barn under 15 år, och den föreligger så snart det inte är fråga om rena bötesbrott. Anmälningssplikten omfattar t.ex. snatteri. Det åligger sedan socialtjänsten att bedöma vilka åtgärder som behövs för att tillrättaföra barnet. Hos socialtjänsten kommer alltså information om barnets brottslighet att samlas även när barnet begår brott inom olika polismyndigheters områden.

Överväganden

Utskottet har under en följd av år behandlat frågan om registrering av barn under 15 år. Ingenting har framkommit sedan förra våren som motiverar någon annan bedömning än den som gjordes då. Den nyligen avslutade utvärderingen talar snarast i motsatt riktning.

När det sedan gäller frågan om en sänkning av straffmyndighetsåldern kan utskottet inte finna någon anledning att överväga en förändring.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju704 och Ju906 i här aktuella delar.

Drogtest av barn under 15 år

Motionerna

I motionerna Ju704, Ju906 och Ju908 (alla m) efterfrågas möjligheter för polisen att ta blodprov och urinprov på barn under 15 år i syfte att klarlägga om barnet använt narkotika.

Bakgrund

Också denna fråga har återkommande behandlats av utskottet. En utförlig beskrivning av gällande rätt finns i betänkande 1996/97:JuU12 s. 11 f. Sammanfattningsvis innebär reglerna att en provtagning av aktuellt slag betraktas som kroppsbesiktning enligt 28 kap. rättegångsbalken. Detta tvångsmedel får inte användas mot någon som inte fyllt 15 år. Däremot finns en, låt vara begränsad, möjlighet att företa läkarundersökning med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Utskottet har tidigare hänvisat till den ovan nämnda utvärderingen av handläggningsreglerna avseende ungdomsmål. Utredningen (SOU 1999:108 s. 167) har anfört att de bestämmelser som reglerar tvångsmedelsanvändningen mot barn skall präglas av mycket stor restriktivitet. Utredningen

menar emellertid att frågorna om en utvidgad tvångsmedelsanvändning ligger vid sidan av uppdraget och att de överväganden om bl.a. integritetsaspekter som behövs för att närmare gå in på dessa frågor bör göras i ett annat sammanhang. Utredningen påpekar att Narkotikakommissionen hantear frågan om möjligheterna till kroppsbesiktning för att vid misstanke om missbruk genomföra drogtestar på barn under 15 år.

Den nyss nämnda Narkotikakommissionen (dir. 1998:18) skall bl.a. utvärdera och föreslå åtgärder för att förstärka och effektivisera det drogförebyggande arbetet. Den skall också analysera behovet av förändringar av rättsväsendets arbetsmetoder samt av straffrättslig och straffprocessuell lagstiftning. Kommissionen skall lägga fram förslag till sådana förändringar. Kommissionens arbete skall avslutas före utgången av år 2000.

När utskottet behandlade frågan senast (bet. 1998/99:JuU19 s. 13 f) ansåg utskottet att det inte fanns någon anledning för utskottet att ta initiativ beträffande drogtestar av barn under 15 år. I stället borde det pågående arbetet avvaktas.

Överväganden

Utskottet vidhåller att riksdagen inte bör uttala sig i frågan innan det pågående beredningsarbetet avslutats, och utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna Ju704, Ju906 och Ju908 i här aktuella delar.

Jourdomstolar

Motionen

I motion Ju903 (kd) förordas ett system med ungdoms- och jourdomstolar i syfte att åstadkomma en snabbare handläggning av ungdomsmål.

Bakgrund

I den ovan nämnda utvärderingen av LUL har frågan om ungdoms- eller jourdomstolar tagits upp (SOU 1999:108 s. 109). Utredningen hänvisar bl.a. till den bedömning regeringen gjorde i samband med 1995 års ungdomsmålsreform. Sammanfattningsvis gick övervägandena ut på att det är viktigt att lagföringen av de unga går snabbt, men att det inte är nödvändigt att den unge tas direkt från brottsplatsen till domstolen. Det bakomliggande kriminalpolitiska syftet med ungdoms- eller jourdomstolar för handläggning av ungdomsmål borde enligt regeringen i stället tillgodoses genom att handläggningen i den vanliga brottmålsordningen går så fort som möjligt. I detta sammanhang påpekade regeringen att ambitionen att engagera vårdnadshavare och liknande i lagföringen i praktiken försvåras om åtgärder skall vidtas inom mycket korta tidsrymder. Sådana svårigheter kan också befaras när det gäller socialtjänstens medverkan. Slutligen anförde regeringen att lagföringen inte får gå så snabbt att den påtagligt försvårar målsägandens möjligheter att få sina skadeståndsanspråk prövade i rättegången.

Utredningens betänkande bereds i Regeringskansliet.

I rapporten Påföljdssystemet för unga lagöverträdare (BRÅ-rapport 2000:7) konstateras att handläggningstiderna såvitt gäller förundersökningarna i ungdomsärenden minskat från i genomsnitt 40 dagar år 1993 till 25 dagar år 1998.

Överväganden

Utskottet håller med motionärerna om att det är viktigt att hanteringen av ungdomsmål sker snabbt. Nuvarande regelverk bygger också – som motionärerna påpekar – på att handläggningen skall ske skyndsamt.

När det gäller önskemålet om särskilda domstolar i syfte att tillgodose intresset av en snabb handläggning kan utskottet emellertid inte bortse från de svårigheter som pekades på i samband med 1995 års lagstiftning. I avvaktan på resultatet av beredningen av den ovan nämnda utredningens betänkande är utskottet inte berett att inta någon annan ståndpunkt. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju903 i denna del.

Uthyrning av videofilmer till barn under 15 år

Motionen

I motion Ju906 (m) begärs en skärpning av bestämmelserna om videohandlares ansvar för otillåten utlämning av film eller videogram.

Bakgrund

Enligt 16 kap. 10 c § första stycket brottsbalken döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet i yrkesmässig verksamhet eller annars i förvärvssyfte till den som är under femton år lämnar ut en film, ett videogram eller en annan teknisk upptagning med rörliga bilder som innefattar ingående skildringar av verklighetstrogen karaktär som återger våld eller hot om våld mot människor eller djur för *otillåten utlämning av teknisk upptagning* till böter eller fängelse i högst sex månader. Från straffbestämmelsen görs vissa undantag. Sålunda gäller bestämmelsen inte filmer eller videogram som Statens biografbyrå har godkänt för visning för någon åldersgrupp av barn under femton år. Den gäller inte heller en teknisk upptagning med rörliga bilder med samma innehåll som en film eller ett videogram som har godkänts av biografbyrå. Straffbestämmelsen gäller inte heller offentliga förevisningar av filmer eller videogram.

Ansvar enligt straffbestämmelsen ådöms inte om en teknisk upptagning med rörliga bilder försetts med ett intyg om att en film eller ett videogram med samma innehåll har godkänts av Statens biografbyrå för visning för någon åldersgrupp av barn under femton år, såvida inte intyget var oriktigt och den som har lämnat ut upptagningen insett eller bort inse detta.

Allmänt åtal för brott mot paragrafen får enligt 16 kap. 19 § brottsbalken väckas endast efter medgivande av Statens biografbyrå.

Av 10 § lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram följer att det är en uppgift för Statens biografbyrå att utöva tillsyn över efterlevnaden av den nu aktuella straffbestämmelsen.

Våldsskildringsrådet har i en skrivelse till regeringen aktualiserat frågor om rådets direktiv och organisationsform. Rådet, som sedan starten år 1990 är en kommitté ursprungligen under Utbildningsdepartementet och numera under Kulturdepartementet, har ansett att det är angeläget med en översyn av kommittéformens lämplighet för de arbetsuppgifter som under de gångna åren har kommit att bli rådets primära. Rådet anser även att dess sammansättning bör ingå som en del i översynen. Vidare anser rådet att direktivens innehåll bör ses över. Vissa delar framstår – menar rådet – som problematiska och föråldrade medan andra vuxit i omfattning och angelägenhetsgrad.

Inom Kulturdepartementet pågår en översyn av myndighetsstrukturen på medieområdet.

Kulturutskottet har nyligen behandlat ett motionsyrkande om en översyn av Våldsskildringsrådets verksamhet (bet. 1999/2000:KrU8 s. 16). Kulturutskottet anförde då att det, mot bakgrund av den snabba utbredningen av våldsskildringar i olika medieformer, är angeläget att regeringen i den pågående myndighetsöversynen gör en ingående prövning av vilken organisationsform och inriktning som bäst främjar det fortsatta arbetet med frågor om våldsskildringar.

Utskottet har flera gånger tidigare avstyrkt liknande motionsyrkanden. Senast skedde det våren 1999 (bet. 1998/99:JuU22 s. 11 f). Utskottet noterade då att det erfarit att regeringen tänkte ta initiativ till att en utvärdering sker av tillämpningen av den aktuella straffbestämmelsen. Utskottet ansåg att utvärderingen inte borde föregripas.

Regeringen har den 19 april 2000 uppdragit åt BRÅ att följa upp rättsväsendets insatser vad gäller tillämpningen av den aktuella straffbestämmelsen. BRÅ skall bl.a. beskriva i vilken utsträckning och på vilket sätt polisen arbetar för att upptäcka och beivra brott mot förbudet. Uppdraget skall redovisas senast den 1 oktober 2000.

Överväganden

Utskottet vill inledningsvis klargöra att det naturligtvis är av största vikt att barn under 15 år inte får tillgång till filmer med sådant innehåll som avses i den nu aktuella bestämmelsen och som inte godkänts för den åldersgruppen. Utskottet kan också konstatera att frågan om hur videohandlarnas ansvar skall kunna effektiviseras har uppmärksamrats. Det behövs alltså inte något initiativ från riksdagen, och utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju906 i denna del.

Motionerna

I motion Ju510 (kd, s, m, v, c, fp, mp) efterfrågas en översyn av situationen för häktade ungdomar och alternativ till häktning för denna grupp. I motion Ju704 (m) förordas utvidgade möjligheter att anhålla ungdomar under 18 år.

Bakgrund

Reglerna om häktning och anhållande finns i 24 kap. rättegångsbalken. De innebär i huvudsak att brottsmisstanken skall avse ett brott som har en straffskala som innefattar ett års fängelse och att det skall finnas sannolika skäl för misstanken. Vidare krävs att det finns risk att den misstänkte undandrar sig lagföring, försvårar utredningen eller återfaller i brott. Av 23 § LUL följer dessutom att den som inte fyllt 18 år får häktas endast om det finns synnerliga skäl. Beslut om häktning fattas av rätten.

Om det finns skäl att häkta någon får han anhållas i avvaktan på rättens prövning av häktningsfrågan. Anhållande får vidare ske om det finns skäl för misstanke och det är av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning. Beslut om anhållande fattas av åklagaren. Polisen kan alltså inte anhålla någon. Däremot kan en polisman gripa en person som det finns skäl att anhålla.

Den som häktats skall utan dröjsmål överföras till häkte. Några särskilda bestämmelser om behandlingen av häktade ungdomar finns inte.

I kriminalvårdens verksamhetsstatistik finns vissa uppgifter om personer under 18 år som är inskrivna i häkte. Ingen större förändring har skett under de senaste fem åren, men en viss minskning av antalet inskrivna kan noteras. Under år 1999 var i genomsnitt sju personer under 18 år inskrivna i häktena. Av dessa var fem häktade. De sju inskrivna under år 1999 motsvarade 0,6 % av samtliga inskrivna.

Frågan om hur häktade ungdomar skall hanteras har varit aktuell i utskottet vid flera tillfällen, senast våren 1999 (bet. 1998/99:JuU19 s. 14 f). Utskottet instämde i att ungdomar kunde behöva särbehandlas i häktningshänseende. Att så skall ske framgår av kravet på synnerliga skäl för att ungdomar under 18 år skall få häktas. Det sagda hindrade inte, enligt utskottet, att det också fanns berättigade önskemål rörande behandlingen av ungdomar som måste häktas. Utskottet hänvisade till ett tidigare uttalande som går ut på att det finns motstridiga önskemål att beakta. Det går inte att komma ifrån att häktning är ett straffprocessuellt tvångsmedel som används för att hindra att utredningen försvåras eller för att hindra att den misstänkte avviker eller återfaller i brott. Utskottet förutsåg också en rad svårlösta problem vid ett bifall till den då aktuella motionen, samtidigt som utskottet instämde i att det kan behövas särskilda insatser av olika slag för ungdomar under 18 år som häktas. Utskottet höll fast vid att detta dock även i fortsättningen borde vara en fråga för kriminalvården.

Utskottet vill inledningsvis påpeka att kriminalvårdens verksamhetsstatistik anger hur många ungdomar under 18 år som finns inskrivna i häktena.

När det sedan gäller frågan om behandling av ungdomar som häktas finns här – som utskottet tidigare framhållit – motstridiga intressen. Häktning är ett straffprocessuellt tvångsmedel som används för att förhindra att den misstänkte avviker, försvårar utredningen eller fortsätter att begå brott. Det framstår trots detta som klart att det kan behövas särskilda insatser för ungdomar som häktas. Men eftersom ungdomarna i häktena utgör en relativt liten andel av samtliga häktade lämpar sig frågan inte för några generella bedömningar. I stället håller utskottet fast vid den uppfattning utskottet tidigare gett uttryck för i ämnet, nämligen att det även i fortsättningen bör vara en fråga för kriminalvården att avgöra vilka särskilda åtgärder som bör vidtas för ungdomar under 18 år som häktas. Utskottet ser det som självklart att kriminalvården utan påpekande från riksdagen följer såväl ordalydelsen i som intentionerna bakom FN:s barnkonvention. Något särskilt uttalande med anledning av motion Ju510 behövs inte.

Slutligen ser utskottet inget skäl att – såsom begärs i motion Ju704 – förorda vidgade möjligheter att anhålla personer under 18 år.

Sammantaget innebär det anförda att utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju510 och motion Ju704 i här aktuell del.

Föräldrarnas roll i domstolsprocessen

Motionen

I motion Ju906 (m) förespråkas en ordning som går ut på att föräldrarna till den unge skall *kallas* till förhör respektive huvudförhandlingen mot den unge i stället för att endast underrättas härom. Motionärerna vill också avskaffa föräldrarnas rätt till ersättning av allmänna medel för det fall de hörs i en rättegång mot den unge.

Bakgrund

Reglerna för vårdnadshavarens och socialtjänstens medverkan vid brottsutredning och domstolsförhandling återfinns i LUL. Reglerna innebär sammanfattningsvis följande.

När någon som är under 18 år misstänks för brott skall vårdnadshavaren kallas till förhör med den unge hos polisen om det inte är till men för utredningen eller särskilda skäl talar däremot. Företrädare för socialtjänsten skall också närvara om det är möjligt och det kan ske utan men för utredningen. I fråga om barn som misstänks ha begått brott före 15 års ålder skall både vårdnadshavaren och socialtjänsten underrättas om att en utredning har inletts. Vårdnadshavaren behöver dock inte underrättas om det finns särskilda skäl mot det. Vid utredning i dessa fall skall socialtjänsten närvara om inte hinder möter.

Om det väcks åtal skall vårdnadshavaren underrättas om tidpunkten för förhandlingen. Avser åtalet ett brott på vilket det kan följa fängelse skall

vårdnadshavaren höras om det kan ske och det inte finns särskilda skäl mot det.

Om vårdnadshavaren hörs i en huvudförhandling mot barnet har han rätt till ersättning enligt samma regler som gäller för vittnen.

Våren 1998 (bet. 1997/98:JuU21 s. 22 f och 25) anförde utskottet efter att ha redogjort för den lagstiftning som föranledde motionärernas synpunkter att här aktuella frågor föll inom ramen för det utvärderingsuppdrag som förelåg beträffande LUL och avstyrkte då aktuella yrkanden.

När utskottet behandlade dessa frågor senast (bet. 1998/99:JuU19 s. 15) vidhöll utskottet denna uppfattning.

Utvärderingen har som framgått ovan redovisats i betänkandet Handläggning av ungdomsmål (SOU 1999:108). Utredningen har (betänkandet s. 122 f) gjort en enkätundersökning som bl.a. riktat sig till polismyndigheter, åklagarkammare och domstolar. Enkätsvaren tyder på att den unges vårdnadshavare medverkar i stor utsträckning vid polisförhör och huvudförhandlingar. Nästan samtliga polismyndigheter, åklagarkammare och tingsrätter som deltagit i undersökningen anser, liksom utredningen, att denna medverkan är tillräcklig.

För att ytterligare främja närvaron vid polisförhör anser utredningen att formerna för hur underrättelser respektive kallelser till vårdnadshavare skall ske stramas upp. Det ankommer på Rikspolisstyrelsen att ge anvisningar om detta.

När det gäller närvaron vid huvudförhandlingar anser utredningen att det av underrättelsen och kallelsen till vårdnadshavaren bör framgå att det vid behov finns möjlighet att anlita tolk om behovet anmäls viss tid innan förhandlingen. En liknande upplysning bör enligt utredningen också finnas i polisens och åklagarnas underrättelser och kallelser till vårdnadshavare.

Utredningens betänkande bereds i Regeringskansliet.

Överväganden

I avvaktan på resultatet av beredningen av det ovan nämnda utredningsbetänkandet anser utskottet – som tidigare anförts – att riksdagen inte bör ta ställning i ämnet. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju906 i här aktuella delar.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *familjens och skolans brottsförebyggande betydelse* att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ju704 yrkande 12, 1999/2000:Ju906 yrkande 1 och 1999/2000:Ju910 yrkandena 1 och 2,
res. 1 (m, kd, c, fp)

2. beträffande *föräldrars skadeståndsansvar* att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ju704 yrkande 2 och 1999/2000:Ju723 yrkande 12,
res. 2 (m, kd, fp)

3. beträffande *utredning om barns brottslighet*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ju735 och 1999/2000:JuU16
1999/2000:Ju744,

res. 3 (kd, c)

4. beträffande *medling och familjegruppskonferenser*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju906 yrkande 12,

res. 4 (m, kd, c, fp)

5. beträffande *påföljdssystemet i övrigt för unga*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ju704 yrkandena 6–9 samt
1999/2000:Ju906 yrkandena 13–15 och 17–19,

res. 5 (m)

6. beträffande *sluten ungdomsvård*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ju903 yrkande 2 samt
1999/2000:Ju907 yrkandena 34 och 35,

res. 6 (kd)

7. beträffande *polisstöd åt föräldrar*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ju704 yrkande 3 och
1999/2000:Ju906 yrkande 2,

res. 7 (m)

8. beträffande *registrering av barn under 15 år, m.m.*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ju704 yrkandena 4 och 10
samt 1999/2000:Ju906 yrkande 11,

res. 8 (m)

9. beträffande *drogtest av barn under 15 år*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ju704 yrkande 5,
1999/2000:Ju906 yrkande 3 och 1999/2000:Ju908 yrkande 2,

res. 9 (m)

10. beträffande *jourdomstolar*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju903 yrkande 1,

res. 10 (kd)

11. beträffande *uthyrning av videofilmer till barn under 15 år*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju906 yrkande 8,

12. beträffande *frihetsberövade ungdomar*

att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:Ju510 och
1999/2000:Ju704 yrkande 11,

res. 11 (v, mp)

13. beträffande *kallelse till förhör m.m.*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju906 yrkande 9,

res. 12 (m, kd, c, fp)

14. beträffande *ersättning för inställelse*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:Ju906 yrkande 10.

res. 13 (m)

På justitieutskottets vägnar

Gun Hellsvik

I beslutet har deltagit: Gun Hellsvik (m), Ingvar Johnsson (s), Märta Johansson (s), Margareta Sandgren (s), Alice Åström (v), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Ann-Marie Fagerström (s), Helena Zakariasén (s), Morgan Johansson (s) Yvonne Oscarsson (v), Ragnwi Marcelind (kd), Kia Andreasson (mp), Gunnel Wallin (c), Siw Persson (fp), Anita Sidén (m) och Cecilia Magnusson (m).

Reservationer

1. Familjens och skolans brottsförebyggande betydelse (mom. 1)

Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Ragnwi Marcelind (kd), Gunnel Wallin (c), Siw Persson (fp), Anita Sidén (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Vi anser att en fungerande normbildning är en förutsättning för det brottsförebyggande arbetet. Lagstiftningen är i och för sig normskapande men den är inte tillräcklig. Grundläggande normer för mänskligt uppförande måste förmedlas direkt till barnen. Det största ansvaret för denna normbildning ligger hos familjen, som är samhällets bästa brottsförebyggande resurs. Att barnen får handlingsmönster och uppfostras till ansvarstagande för sig själva och sina medmänniskor är av största vikt när det gäller att förebygga brott. Genom den uppfostran och omsorg som barn får i en väl fungerande familj kan de bibringas en kontroll av det egna beteendet som gör att de avhåller sig från brott. Familjepolitiken kan alltså få en brottsförebyggande effekt om den så långt möjligt underlättar för föräldrar och andra vårdnadshavare i deras fostrande roll. Föräldrarnas personliga ansvar för att ge barnen en god uppväxt kan aldrig ersättas med offentlig service.

Efter familjen har skolan det största ansvaret när det gäller att bibringa unga människor de normer som behövs för att de inte skall begå brott. I detta sammanhang är det emellertid inte enbart en fråga om att skolan skall påvisa konsekvenserna av våld och annan kriminalitet eller undervisa i grundläggande normer för mänskligt beteende. Från brottsförebyggande synpunkt är det dessutom av betydelse att skolan verkligen förmår förmedla grundläggande kunskaper i t.ex. svenska så att eleverna inte stängs ute från arbetsmarknaden när de lämnar skolan. Det bör åligga skolan att informera barnets föräldrar om allt väsentligt som rör barnet.

En annan viktig fråga när det gäller förebyggande av brott bland unga är samarbetet mellan skolan och de sociala myndigheterna. Även polisen måste självklart ta aktiv del i detta arbete. Det är därför av stor vikt att hinder av olika slag som minskar möjligheterna till samarbete kring barn med svårigheter undanröjs. Detta gäller t.ex. sekretessbestämmelserna, men det kan också handla om att de praktiska förutsättningarna för samarbete behöver förbättras.

Enligt vår uppfattning leder det anförda till slutsatsen att regeringen bör genomföra en översyn av hur den nuvarande lagstiftningen kan förbättras i syfte att tydliggöra och stärka föräldrars och andra vårdnadshavares ansvar i rollen som goda fostrare, normöverförare och brottsförebyggare. Med en sådan kartläggning som grund bör en brottsförebyggande strategi kunna utarbetas. Det nationella brottsförebyggande programmet är enligt vår mening otillräckligt i detta avseende. Ett sådant utredningsarbete som vi nu förordat bör även inbegripa dels en utveckling av skolans och socialtjänstens förebyggande arbete bland barn och unga, dels ett undanröjande av de hinder som finns för samarbete mellan berörda myndigheter.

Det ankommer på regeringen att vidta åtgärder med anledning av vad vi nu anför och återkomma till riksdagen med erforderliga förslag.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *familjens och skolans brottsförebyggande betydelse* att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Ju704 yrkande 12, 1999/2000:Ju906 yrkande 1 och 1999/2000:Ju910 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 1.

2. Föräldrars skadeståndsansvar (mom. 2)

Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Ragnwi Marcelind (kd), Siw Persson (fp), Anita Sidén (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Många föräldrar tror att de inte kan bli skadeståndsskyldiga för skador som deras barn orsakar genom brott. Det kan heller inte anses allmänt känt bland personer som utsatts för brott av barn att de kan ha rätt till skadestånd av barnets föräldrar. Enligt vår mening finns det alltså ett behov av att sprida information om föräldrars skadeståndsskyldighet. En positiv bieffekt av en sådan kunskap är att den med säkerhet skulle ha viss brottsförebyggande effekt. Det får ankomma på regeringen att se till att information i ämnet sprids.

Vi anser vidare att brottsoffrens möjligheter att erhålla skadestånd måste förbättras. I de fall där ett brott begåtts av en omyndig och förundersökningen läggs ner kan det i praktiken bli svårt för den som drabbats av brottet att väcka talan om skadestånd. En förutsättning för en sådan talan är ju att han vet mot vem den skall väckas. De regler om sekretess som lägger hinder i vägen bör därför ändras. Det är mot denna bakgrund glädjande att en översyn inletts i Regeringskansliet. Eftersom frågan brådskar bör riksdagen uttala att översynen skall ske skyndsamt.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

1999/2000:JuU16

2. beträffande *föräldrars skadeståndsansvar*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Ju704 yrkande 2 och 1999/2000:Ju723 yrkande 12 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 2.

3. Utredning om barns brottslighet (mom. 3)

Ingemar Vänerlov (kd), Ragnwi Marcelind (kd) och Gunnel Wallin (c) anför:

Vi anser att kunskaperna om omfattningen av och orsakerna till barns brottslighet är otillräckliga. En utredning bör därför ges i uppdrag att göra en kartläggning i ämnet. En sådan utredning bör också föreslå åtgärder av såväl preventiv som repressiv karaktär. När det gäller de preventiva åtgärder som kan bli aktuella vill vi särskilt framhålla att dessa bör sättas in i ett så tidigt skede som möjligt för att ge största möjliga effekt. Här ser vi en brist i dagens system eftersom de flesta unga upplever att konsekvenserna av brottslighet inte är särskilt allvarliga. Det bör ankomma på regeringen att vidta åtgärder med anledning av det anförda.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *utredning om barns brottslighet*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Ju735 och 1999/2000:Ju744 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 3.

4. Medling och familjgruppskonferenser (mom. 4)

Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Ragnwi Marcelind (kd), Gunnel Wallin (c), Siw Persson (fp), Anita Sidén (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Vi anser att påföljdssystemet för unga behöver kompletteras med nya påföljdsalternativ. Möjligheterna att lagföra ungdomar genom medling eller familjgruppskonferenser bör därför övervägas. Dessa åtgärder innebär att den unge tvingas ta ansvar för sitt handlande, något som vi ser som eftersträvansvärt.

Den nyligen avslutade försöksverksamheten med familjerådslag bör följas av en utvidgad försöksverksamhet där hänsyn tas till hittills gjorda erfarenheter, och hinder som observerats i möjligaste mån undanröjs. Också denna försöksverksamhet bör naturligtvis utvärderas.

Med hänsyn till regeringens senfärdighet i fråga om försöksverksamheten med medling bör riksdagen bestämma att regeringen skall återkomma till riksdagen med ett förslag före utgången av år 2002. Under den tiden bör den nu förordade försöksverksamheten kunna genomföras och utvärderas.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *medling och familjgruppskonferenser*

att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Ju906 yrkande 12 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 4.

1999/2000:JuU16

5. Påföljdssystemet i övrigt för unga (mom. 5)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Anita Sidén (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Enligt vår mening byggde 1998 års beslut om påföljder för unga lagöverträdare på den felaktiga utgångspunkten att det är lämpligt att det överläts åt socialtjänsten att ha hand om verkställighet av ungdomspåföljderna. Detta skall naturligtvis vara en uppgift för kriminalvården. Dagens ordning medför att ungdomarna lätt kan inbilla sig att samhället ser mildare på deras lagöverträdelser än på vuxnas. Detta i sin tur leder alltför ofta till att den unge inte i fortsättningen avstår från brott. Vi anser således att påföljdssystemet för unga lagöverträdare behöver en genomgripande översyn där utgångspunkten skall vara att verkställighet av påföljder också för unga skall ske inom kriminalvården. Detta innebär bl.a. att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten avskaffas och att den slutna ungdomsvården skall verkställas på särskilda kriminalvårdshem enligt särskilda för ungdomar anpassade regler. Vidare bör nya påföljder som villkorligt fängelse övervägas. Frågan om halvtidsfrigivning vid fängelsestraff för personer under 21 år bör också aktualiseras. I övrigt bör någon särbehandling av lagöverträdare mellan 18 och 21 år inte ske.

Detta är ett omfattande lagstiftningsarbete som regeringen genast bör ta itu med. Även i denna fråga bör riksdagen besluta om tidpunkten för när arbetet skall vara klart. Regeringen bör alltså återkomma till riksdagen med ett förslag före utgången av år 2001.

Det anförda innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju906 och Ju704 i här aktuella delar. Förslaget om weekendfängelse i den sistnämnda motionen bör dock inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *påföljdssystemet i övrigt för unga*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Ju704 yrkandena 6, 7 och 9 samt 1999/2000:Ju906 yrkandena 13–15 och 17–19 samt med avslag på motion 1999/2000:Ju704 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 5.

6. Sluten ungdomsvård (mom. 6)

Ingemar Vänerlov (kd) och Ragnwi Marcelind (kd) anför:

Vi konstaterar att fler ungdomar döms till sluten ungdomsvård än vad de ursprungliga beräkningarna tydde på. Detta har lett till brist på platser på de särskilda ungdomshemmen. Det behövs alltså fler platser, och vi anser att regeringen bör beakta detta i det kommande budgetarbetet. Vi vill också påpeka att det – om den slutna ungdomsvården skall ha någon rehabilite-

rande effekt – är viktigt att åtgärder vidtas redan under verkställigheten för att förbereda frigivningen. En åtgärd som skulle kunna vidtas vore att införa ett system med kontaktpersoner för de intagna. En sådan person skulle kunna ge den dömde stöd i samband med och efter frigivningen.

Det bör ankomma på regeringen att vidta åtgärder med anledning av det anförda.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *sluten ungdomsvård*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Ju903 yrkande 2 samt 1999/2000:Ju907 yrkandena 34 och 35 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 6.

7. Polisstöd åt föräldrar (mom. 7)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Anita Sidén (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Enligt vår mening är det inte tillräckligt att polisen har möjlighet att köra hem ett barn som vistas i en olämplig miljö. Det finns andra situationer, t.ex. när föräldrarna beslutat att barnet skall vara hemma en viss tid, då föräldrar kan behöva myndigheternas bistånd. Införandet av en rätt till polisstöd i sådana situationer bör ses som ett komplement till det skadeståndsansvar som åvilar föräldrar som brister i tillsynen. Den förbättrade föräldrakontroll som ett polisstöd skulle medföra skulle också verka brottsförebyggande. Enligt vår mening bör regeringen låta utreda förutsättningarna för polisstöd till föräldrar.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *polisstöd åt föräldrar*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Ju704 yrkande 3 och 1999/2000:Ju906 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 7.

8. Registrering av barn under 15 år, m.m. (mom. 8)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Anita Sidén (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Det är inte tillfredsställande att en fjortonåring som grips av polisen kan synas ha ett fläckfritt förflutet trots att han gjort sig skyldig till omfattande brottslighet. Den möjlighet polisen har till registrering är otillräcklig bl.a. då den endast omfattar händelser inom den enskilda polismyndigheten. Det handlar inte heller om registrering av brottsmisstanke i egentlig bemärkelse utan om en brottsanmälan där en misstänkt gärningsman kan anges. Enligt vår mening bör minderåriga som misstänks för brott registreras i misstanke-registret så snart de övriga förutsättningarna för registrering i detta register är uppfyllda. Det ankommer på regeringen att lägga fram ett lagförslag i saken.

Det anförda innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju704 och Ju906 i fråga om registrering av barn under 15 år. Motion Ju704 i övrigt bör dock inte föranleda någon åtgärd från riksdagen.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *registrering av barn under 15 år, m.m.*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Ju704 yrkande 4 och 1999/2000:Ju906 yrkande 11 samt med avslag på motion 1999/2000:Ju704 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 8.

9. Drogtest av barn under 15 år (mom. 9)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Anita Sidén (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Vi anser att verkningsfulla åtgärder måste till för att stävja narkotikamissbruket som kryper allt längre ned i åldrarna. En sådan åtgärd skulle vara att införa en möjlighet till provtagning – blodprov och urinprov – också från barn under 15 år när narkotikamissbruk misstänks. Denna lagfästa möjlighet skulle komma till användning när barnet, eller dess föräldrar, inte vill medverka till provtagning. Syftet med provtagningen skulle vara att ge socialtjänsten underlag för en bedömning av vilka stödåtgärder som behövs i det enskilda fallet. Det är således inte fråga om en provtagning i bevissyfte av den typ som är möjlig att genomföra på straffmyndiga personer med stöd av rättegångsbalkens regler. Regeringen bör få i uppdrag att lägga fram ett lagförslag för riksdagen med den inriktning vi här angett.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *drogtest av barn under 15 år*
att riksdagen med anledning av motionerna 1999/2000:Ju704 yrkande 5, 1999/2000:Ju906 yrkande 3 och 1999/2000:Ju908 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 9.

10. Jourdomstolar (mom. 10)

Ingemar Vänerlov (kd) och Ragnwi Marcelind (kd) anför:

Vi anser att det är viktigt med snabba reaktioner på ungdomars brott. För att förbättra förutsättningarna för en skyndsam handläggning av ungdomsmål bör speciella ungdoms- och jourdomstolar inrättas. Särskilda kompetenskrav bör ställas på dem som arbetar vid dessa domstolar.

Regeringen bör enligt vår mening på nytt låta utreda frågan och återkomma till riksdagen med ett lagförslag.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *jourdomstolar*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Ju903 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 10.

Alice Åström (v), Yvonne Oscarsson (v) och Kia Andreasson (mp) anför:

De häkten som finns i dag är utformade för vuxna intagna. Intagningen i häkte medför en särskilt stor påfrestning på de intagna som är under 18 år. Det är därför angeläget att största möjliga hänsyn tas till ungdomarna under häktningstiden.

Kunskaperna om i vilken utsträckning ungdomarnas särskilda behov verkligen blir beaktade är otillräckliga i dag. En utredning bör därför ges i uppdrag att kartlägga situationen för den grupp av häktade som är under 18 år. I sammanhanget vill vi särskilt påpeka att FN:s barnkonvention bl.a. innebär att varje frihetsberövat barn skall behandlas humant. Barnet skall också behandlas med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder. Om en sådan kartläggning visar att barns behov inte kan tillgodoses inom häktena bör utredningen överväga alternativ.

Vi ställer oss alltså bakom motion Ju510. Motion Ju704 bör i denna del inte föranleda någon åtgärd.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *frihetsberövade ungdomar*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Ju510 och med avslag på motion 1999/2000:Ju704 yrkande 11 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 11.

12. Kallelse till förhör m.m. (mom. 13)

Gun Hellsvik (m), Ingemar Vänerlöv (kd), Anders G Högmark (m), Ragnwi Marcelind (kd), Gunnel Wallin (c), Siw Persson (fp), Anita Sidén (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Reglerna om föräldrarnas närvaro vid förundersökning och rättegång lider av flera brister. Reglerna beaktar inte tillräckligt föräldrarnas betydelse och ger socialtjänstens företrädare en alltför framskjuten roll. Föräldrar borde alltid, oavsett om de är vårdnadshavare, kallas till förhör som hålls med barnet under förundersökningen. Detsamma borde gälla vid rättegång. Det bör vara närvaroplikt för föräldrarna (eller annan vårdnadshavare). Närvaroplikten är enligt vår mening ett utflöde av rollen som förälder eller vårdnadshavare. Anledning saknas att avvakta det pågående beredningsarbetet. Regeringen bör alltså få i uppdrag att snarast återkomma till riksdagen med ett förslag.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 13 bort ha följande lydelse:

13. beträffande *kallelse till förhör m.m.*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Ju906 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation 12.

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Anita Sidén (m) och Cecilia Magnusson (m) anför:

Eftersom vi anser att det bör vara en plikt för föräldrar, och andra vårdnads-havare, att närvara vid rättegång mot deras barn bör någon ersättning för inställelsen inte betalas. Regeringen bör ges i uppdrag att återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser vad vi nu anför.

Vi anser att utskottets hemställan under moment 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *ersättning för inställelse*
att riksdagen med anledning av motion 1999/2000:Ju906 yrkande 10
som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i reservation
13.

Särskilda yttranden

1. Utredning om barns brottslighet (mom. 3)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m), Jeppe Johnsson (m) och Siw Persson (fp) anför:

Som vi ser det handlar frågan om att förebygga brott i hög utsträckning om vilka resurser som står till buds för familjepolitiken och skolan. När det gäller rättsväsendets myndigheter handlar det dock först och främst om polisens resurser. Med en ständigt ansträngd ekonomi måste det vara svårt för landets polismyndigheter att prioritera åtgärder som har verkan först på lite längre sikt.

Med vårt budgetförslag, som röstades ner av riksdagens majoritet, hade förutsättningarna för satsningar på det brottsförebyggande arbetet inom polisen varit bättre.

2. Medling och familjgruppskonferenser (mom. 4)

Alice Åström (v), Yvonne Oscarsson (v) och Kia Andreasson (mp) anför:

Vi beklagar att det tagit lång tid att få till stånd en rikstäckande försöksverksamhet med medling. Att verksamheten nu kommit i gång är alltså glädjande. Den utvärdering som gjorts kommer förhoppningsvis att ge värdefulla bidrag till den framtida diskussionen om påföljdssystemet.

3. Uthyrning av videofilmer till barn under 15 år (mom. 11)

Gun Hellsvik (m), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m), Jeppe Johnsson (m) och Siw Persson (fp) anför:

Förra våren konstaterade vi att regeringen efter flera års agerande från vår sida äntligen insett att reglerna på detta område kräver extra insatser för att fungera i praktiken. Vi utgick då från att den utvärdering som regeringen aviserade skulle inledas omgående och redovisas till riksdagen. Vi avstod

därför från att reservera oss till förmån för den motion som väcktes hösten 1998. 1999/2000:JuU16

Vi kan nu konstatera att regeringen nyligen beslutat om utvärderingen, och vi utgår från att den kommer att ge värdefulla bidrag till det fortsatta arbetet på området.

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Utskottet	4
Inledning.....	4
Familjens och skolans brottsförebyggande betydelse, m.m.	4
Motionerna.....	4
Bakgrund.....	4
Överväganden	7
Påföljdssystemet för unga	8
Överväganden	11
Sluten ungdomsvård.....	12
Motionerna.....	12
Bakgrund.....	12
Överväganden	13
Polisstöd åt föräldrar	14
Motionerna.....	14
Bakgrund.....	14
Överväganden	14
Registrering av barn under 15 år, m.m.....	14
Motionerna.....	14
Bakgrund.....	15
Överväganden	16
Drogtest av barn under 15 år.....	16
Motionerna.....	16
Bakgrund.....	16
Överväganden	17
Jourdomstolar.....	17
Motionen	17
Bakgrund.....	17
Överväganden	18
Uthyrning av videofilmer till barn under 15 år	18
Motionen.....	18
Bakgrund.....	18
Överväganden	19
Frihetsberövade ungdomar.....	20
Motionerna.....	20
Bakgrund.....	20
Överväganden	21
Föräldrarnas roll i domstolsprocessen.....	21
Motionen.....	21
Bakgrund.....	21
Överväganden	22
Hemställen	22
Reservationer.....	24

1. Familjens och skolans brottsförebyggande betydelse (mom. 1) (m, kd, c, fp).....	24
2. Föräldrars skadeståndsansvar (mom. 2) (m, kd, fp).....	25
3. Utredning om barns brottslighet (mom. 3) (kd, c)	26
4. Medling och familjegruppskonferenser (mom. 4) (m, kd, c, fp).....	26
5. Påföljdssystemet i övrigt för unga (mom. 5) (m).....	27
6. Sluten ungdomsvård (mom. 6) (kd)	27
7. Polisstöd åt föräldrar (mom. 7) (m).....	28
8. Registrering av barn under 15 år, m.m. (mom. 8) (m)	28
9. Drogtest av barn under 15 år (mom. 9) (m)	29
10. Jourdomstolar (mom. 10) (kd)	29
11. Frihetsberövade ungdomar (mom. 12) (v, mp)	30
12. Kallelse till förhör m.m. (mom. 13) (m, kd, c, fp).....	30
13. Ersättning för inställelse (mom. 14) (m)	31
Särskilda yttranden	31
1. Utredning om barns brottslighet (mom. 3) (m, fp).....	31
2. Medling och familjegruppskonferenser (mom. 4) (v, mp)	31
3. Uthyrning av videofilmer till barn under 15 år (mom. 11) (m, fp).....	31